

Пріоритетні завдання для нової влади у сферах енергетики, зміни клімату та екологізації промисловості

ЗМІСТ

Якість повітря та Промислове забруднення	3
Екологізація сільського господарства	6
Кліматична політика	9
Розвиток відновлюваної енергетики	10
Ядерна енергетика	13
Вугільна промисловість і Трансформація вугільних регіонів	15
Земельна реформа й екологічні аспекти	18

Київ 2019

ЯКІСТЬ ПОВІТРЯ ТА ПРОМИСЛОВЕ ЗАБРУДНЕННЯ

Контакти в Екодії:

Марина Ратушна

ratushna@ecoact.org.ua

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я Україна є лідером у Східній Європі за співвідношенням смертності до кількості населення¹. Дві третини українців мешкають на територіях, де стан атмосферного повітря не відповідає гігієнічним нормативам, що впливає на загальний рівень захворюваності². За оцінками дослідників, в Україні **на кожні 100 000 осіб припадає 200 передчасних смертей**³ через забруднене повітря. Великий внесок у цю проблему здійснюють великі промислові та теплоенергетичні підприємства⁴.

Станом на 2019 рік національна система управління впливами на довкілля є неефективною або взагалі відсутня. Контролюючий орган у сфері охорони довкілля скасовано, а новий не створено. **Деякі важливі компоненти та фактори впливу на навколишнє середовище взагалі не контролюються.** Ми вважаємо, що необхідно прийняти ряд законів для врегулювання забруднення навколишнього середовища:

1. Закон України “Про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення”

Закон України “Про запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення”⁵ передбачає розробку та закріплення в Україні такого поняття як “найкращі доступні технології” (НДТ) для різних галузей промисловості. Підприємства будуть отримувати дозволи на викиди у повітря не на основі своїх розрахунків, а на основі розрахунків для відповідного виробничого процесу за умови використання НДТ. Для того, щоб отримати дозвіл, підприємство має скоротити об'єм своїх викидів до того об'єму, який би утворювався при умові застосування НДТ. Таким чином, у законодавстві України нарешті з'явиться регуляторний важіль, що **стимулюватиме підприємства до модернізації**.

2. Закон України “Про національний реєстр викидів і перенесення забруднювачів” (РВПЗ)

¹ WHO, Mortality and burden of disease from ambient air pollution

https://www.who.int/gho/phe/outdoor_air_pollution/burden/en/?fbclid=IwAR0i1X3J3EsEXBQ2IV0-ac5PUWk455tTo1j_qq9CnOxaP7Kzo4all9pEg7E

² Розділ I Основних засад (стратегії) державної екологічної політики України на період до 2030 року, затверджених Законом України від 28.02.2019

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

³ Air pollution causes 800,000 extra deaths a year in Europe and 8.8 million worldwide https://www.eurekalert.org/pub_releases/2019-03/esoc-apc030819.php

⁴ Дослідження Екодії про забруднення у промислових містах на Сході України важкими металами та діоксинами <https://ecoaction.org.ua/iajtsia-ia-indikator-zabrudnennia.html>, <https://ecoaction.org.ua/vplyv-zabrudnennia-na-zdorovia.html>

⁵ Відповідно до Угоди про асоціацію, Закон має бути прийнятий у рамках імплементації Директиви 2010/75/ЄС “Про промислові викиди”.

Мета цього закону – **створити систему обліку забруднення** від промислових підприємств. Процес видачі дозволів має бути абсолютно прозорим як для державних органів, так і для громадськості. У Реєстрі РВПЗ (відкритій базі даних) буде міститися вся інформація про дозвільний процес, звіти підприємств про фактичні викиди, інформація про результати перевірок та приписів, а також про їх виконання.

3. "Перезапуск" Державної екологічної інспекції

Оскільки рішення про створення нового контролюючого органу – Державної природоохоронної служби України (ДПСУ) - скасовано, необхідно в стислі терміни визначити орган моніторингу (контролю) в сфері природоохоронного законодавства.

Станом на осінь 2019 в країні відсутній уповноважений орган, який здійснює нагляд (контроль) у сфері екологічного законодавства. Слід якнайшвидше почати розробку законопроекту про контролюючий орган у сфері охорони довкілля (КО) із широким залученням громадськості. Він має бути:

- **єдиним** для всіх сфер довкілля (необхідно усунути дублювання повноважень із галузевими агентствами);
- **незалежним** від галузевих міністерств, щоб уникнути конфлікту інтересів;
- **відкритим, публічним, прозорим** через механізми, закладені у проекті закону (в тому числі, завдяки введенню РВПЗ);
- **уповноваженим для ефективного нагляду (контролю).**

4. Відповідальність за порушення екологічного законодавства

Крім створення ефективного контролюючого органу, потрібно внести доповнення до Кримінального Кодексу України для посилення відповідальності за порушення екологічного законодавства. Перелік правопорушень, що пропонуються до кваліфікації як кримінальні, наведено у ст. 2-4 Конвенції про захист довкілля засобами кримінального законодавства⁶. Необхідно внести зміни до ККУ задля можливості **використання вказаних заходів кримінально-правового характеру проти підприємств, що порушують екологічне законодавство.**

Що може зробити Уряд

1. Крім законодавчих методів регулювання діяльності підприємств-забруднювачів, використовувати також економічні. Як каральні, так і заохочувальні. Зокрема, необхідно **збільшити ставку екологічного податку**. Основна його роль у тому, щоб підприємству було вигідніше зробити модернізацію, ніж платити податок. Також потрібно **збільшити розміри штрафів** за забруднення навколишнього середовища, оскільки, на нашу думку, вони не стимулюють забруднювачів шукати шляхів до зменшення або уникнення шкоди довкіллю.

⁶ У 2006 році Україна приєдналася до Конвенції про захист довкілля засобами кримінального законодавства, укладеної 04.11.1998 у м. Страсбург. Україна підписала Конвенцію на умовах обов'язкової ратифікації https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_560

2. Серед заохочувальних методів **розробити механізми фінансового стимулювання** (на певний період часу) для підприємств, що покращують свої екологічні показники. Необхідно **створити механізм державної підтримки та контролю** за заходами зменшення забруднення великими промисловими підприємствами.
3. Розподіл повноважень у міністерствах:
- a. *Міністерство енергетики та захисту довкілля* – всі повноваження Мінекології з **імплементції директив ЄС** мають бути повною мірою передані до нової структури (зі збереженням кваліфікованих кадрів):
 - i. Розробка законопроекту *Про комплексне запобігання, зменшення та контроль промислового забруднення*. Промислове забруднення – це не тільки про вугільні станції та золошлаковідвали. Це і викиди в повітря.
 - ii. Розробка законопроекту *Про реєстр викидів та перенесення забруднюючих речовин*.
 - iii. Розробка законопроекту *Про Державну природоохоронну службу України*.
 - b. *Органи, що будуть видавати екологічні (інтегровані) дозволи, а також орган, відповідальний за здійснення нагляду (контролю)*, мають бути **незалежними від галузевих міністерств**. Це необхідно для того, щоб уникнути конфлікту інтересів і вони могли дотримуватись об'єктивності при прийнятті рішень.
 - c. *Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України* має брати активну участь у процесах розробки законодавства по **Директиві 2010/75/ЄС Про промислові викиди**⁷. Час визнати сільське господарство повноцінною промисловістю.
 - d. Робота по **Нітратній директиві**⁸ передана до *Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України* або відповідного ЦОВВ (див. нижче).

⁷ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32010L0075>

⁸ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:01991L0676-20081211&from=EN>

ЕКОЛОГІЗАЦІЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

Контакти в Екодії:

Анна Даниляк

danyliak@ecoact.org.ua

Якість води є нагальним питанням в Україні та справедливо визначено одним із пріоритетів державної екологічної політики, адже “Україна є однією з найменш водозабезпечених країн Європи, при цьому водокористування в країні здійснюється переважно нераціонально”⁹. Одним з основних забрудників є сільське господарство¹⁰, яке останнім часом стрімко розвивається та стає домінуючою галуззю у структурі економіки України. Саме тому необхідно приділити особливу увагу налагодженню державного регулювання у цій сфері, оскільки до цього моменту воно є слабким, а у деяких аспектах - зовсім відсутнє (в Україні на національному рівні поки що не проводяться системні виміри (моніторинг) нітратного забруднення від сільськогосподарських джерел, зокрема - дифузних (площинних) джерел).

Однією з комплексних директив, що потребують імплементації до системи екологічного врядування України, є Директива 91/676/ЄС від 21 грудня 1991 року про захист вод від забруднення, спричиненого нітратами з сільськогосподарських джерел¹¹ (Нітратна директива).

Метою Нітратної директиви є зменшення забруднення води, спричиненого або викликаного нітратами (й іншими азот-вмісними сполуками) з сільськогосподарських джерел, а також запобігання такому забрудненню у майбутньому. Саме забруднення з дифузних сільгосп джерел (наприклад, площинний стік добрив із полів і гноєсховищ) є основною причиною перевищення вмісту нітратів у воді. Мають бути витримані порядок, період і просторові вимоги щодо зберігання гною, внесення добрив до ґрунту, забезпечений системний моніторинг води.

Зокрема у рамках реалізації положень Директиви мають бути розроблені та прийняті такі документи: Методика визначення зон вразливих до нітратного забруднення¹² (далі - Методика) та Кодекс кращих сільськогосподарських практик¹³ (далі - Кодекс), які б дозволили збалансувати господарські потреби з необхідністю забезпечення доброго стану води та водних екосистем.

Ці документи є ключовою передумовою для дослідження та картографування вразливих зон (тобто таких, де вже є перевищення безпечного рівня нітратів, або є передумови до цього), в яких буде необхідним використання кращих сільськогосподарських практик

⁹ Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>

¹⁰ FAO 'Water pollution from and to agriculture'

<https://wateractiondecade.org/2017/12/09/water-pollution-from-and-to-agriculture/>

¹¹ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:01991L0676-20081211&from=EN>

¹² http://env-approx.org/images/documents/156/NVZ_delineation.pdf

¹³ <http://env-approx.org/images/documents/156/Codex.pdf>

(відповідно до Кодексу), що своєю чергою дозволить розробити та реалізувати План(и) дій у вразливих зонах задля досягнення доброго стану води, попередження еутрофікації, підтримки балансу водних екосистем, і врешті забезпечення доступу населення до безпечної питної води.

Спочатку за процес імплементації Директиви відповідало Мінприроди, 2017 року завдання передали Мінагрополітики¹⁴. На жаль, через недостатню взаємодію між міністерствами, за період із кінця 2017 року та донині необхідні документи не були опрацьовані, та не було запропоновано альтернативних проектів документів для погодження та прийняття. Однією з причин було те, що Мінагрополітики не мало відповідної компетенції та повноважень для впровадження по суті природоохоронних документів і заходів.

Злиття Мінагрополітики та Мінекономіки до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України на додачу створює ту саму проблему, що й у випадку з Директивою про промислове забруднення - передача та розподіл повноважень.

Що може зробити Верховна Рада:

- Нагляд за розробкою, прийняттям і виконанням положень Нітратної Директиви у національній системі екологічного врядування.
- При розробці державного бюджету та визначенні системи підтримки національних виробників продовольства уникати виділення дотацій екологічно ризикованим галузям, зокрема, підприємствам ведення інтенсивного тваринництва, та зосередити зусилля на всебічній підтримці малих і середніх фермерських господарств.

Що може зробити Уряд:

- Актуалізація термінів виконання заходів з імплементації Директиви (План заходів з виконання Угоди про асоціацію Україна-ЄС);
- Виконання закріплене за ЦОВВ із необхідними повноваженнями та компетенцією. У разі якщо за правонаступництвом виконання переходить від Мінагро до Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства, необхідно аби цьому ЦОВВ були надані необхідні повноваження. Або ж виконання необхідно передати ЦОВВ із необхідними повноваженнями (має бути визначений відповідальний підрозділ та збережено кваліфіковані кадри для продовження цієї роботи).
- Визначеному ЦОВВ необхідно пріоритезувати розробку та погодження необхідних документів (Методика та Кодекс);
- ЦОВВ і Уряду прийняти відповідні наказ (Методика) та постанову (Кодекс);
- Проконтролювати подальшу розробку та виконання Плану(ів) дій для вразливих зон;

¹⁴ План Уряду щодо виконання Угоди про асоціацію, затверджений постановою КМУ 25.10.2017, №1106 <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-vikonannya-ugodi-pro-asociaciyu-mizh-ukrayinoyu-z-odniyeyi-storoni-ta-yevropejskim-soyuzom-yevropejskim-spivtovaristvom-z-atomnoyi-energiyi-i-yihnimi-derzhavami-chlenami-z-inshoyi-storoni>

- Визначити контролюючі інституції, передбачити їх повноваження та необхідну експертизу.

Додаткова інформація:

Додатково можна ознайомитися з основними екологічними викликами тваринництва для України та світу, якими є ключові регулюючі документи ЄС, що стосуються екологічних показників діяльності підприємств інтенсивного тваринництва, та які мають бути відображеними та реалізованими у нормативному регулюванні України:

https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/EkoStandartEU_short-s.pdf

https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/Policy-paper-ukrainian_007s.pdf

https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/PolicyPaperEU_eng-s.pdf

Кліматична політика

Контакти в Екодії:

Євгенія Засядько

zasiadko@ecoact.org.ua

Проблема

Вирішення проблеми зміни клімату в Україні шляхом реалізації кліматичної політики наразі не є пріоритетним для Уряду і Парламенту. Розроблені закони не відповідають Угоді про асоціацію з ЄС.

Рішення

Реалізація взятих Україною зобов'язань відповідно до Угоди про асоціацію з ЄС і Паризької угоди.

Що може зробити Верховна Рада

- Прийняти *Закон про засади моніторингу, звітності та верифікації викидів парникових газів, № 9253 від 01.11.2018.*
- Прийняти *Закон про озоноруйнівні речовини та фторовані парникові гази, № 9082 від 14.09.2018.*

Що може зробити Уряд

- **Завершити перегляд Національно визначеного внеску**, який буде включати скорочення викидів парникових газів для досягнення цілей, прийнятих у Паризькій угоді.
- Розробити **План дій** відповідно до встановленого Національно-визначеного внеску у кожному з секторів.
- Розробити **Національний план з енергетики та зміни клімату** на 2021-2030 роки відповідно до Концепції реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2030 року, з урахуванням досягнення цілей Паризької угоди.
- Створити **стратегію адаптації до зміни клімату** України на період до 2030 року та **галузеві плани з адаптації до змін клімату**.
- Переглянути **Стратегію низьковуглецевого розвитку** з встановленням цілей зниження викидів парникових газів від сьогоdnішнього рівня.
- Переглянути **Національну транспортну стратегію** України на період до 2030 року та розробити **Стратегію для сектору сільського господарства** відповідно до цілей Паризької угоди

РОЗВИТОК ВІДНОВЛЮВАНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Контакти в Екодії:

Тетяна Астахова

tetiana@ecoact.org.ua

Енергетичний сектор є найбільшим джерелом викидів парникових газів в Україні через спалювання викопних палив у всіх секторах. **Шість із десяти найбільших забруднювачів атмосферного повітря — об'єкти вугільної енергетики**¹⁵.

Енергетичні потужності на викопному паливі є **зношеними та застарілими**, адже вугільні й атомні станції були побудовані ще у середині ХХ ст., тож їхні терміни використання добігають кінця. Використовувати їх надалі стає все більш **небезпечно**, а будувати нові — **невигідно**.

Рішенням має стати нарощування потужностей зеленої енергетики, адже українські вчені довели, що **перехід на 91 % енергії з відновлюваних джерел до 2050 року в Україні — це можливо й економічно доцільно**¹⁶.

Дослідження підтверджують, що **атомна електрика з нових АЕС вже сьогодні є більш дорогою** порівняно з електрикою із сучасних великих СЕС і ВЕС¹⁷. Також термін спорудження нових атомних станцій може сягати 10 років і більше, а вітрових і сонячних — до 2-3 років. Вже з 2020 року в Україні електроенергія, вироблена з відновлювальних джерел, стане більш дешевою, ніж із нових вугільних ТЕС¹⁸. Перед Україною стоїть завдання розвивати нові енергетичні потужності та, на нашу думку, найліпше інвестувати у відновлювану енергетику.

Частка відновлюваних джерел у виробництві електроенергії на кінець червня 2019 року складала лише 3,3%¹⁹, і лише 4,4% від загального постачання первинної енергії (Енергобаланс України 2017, Укрстат) і 6,6% від кінцевого споживання енергоресурсів²⁰. Ці

¹⁵ Міністерство екології та природних ресурсів, 2017

https://menr.gov.ua/news/32941.html?fbclid=IwAR0oZaTUL6HTrvOOMqhA8vhSDITXpNAsG6sHgX-9yZbLBWhA_JNOSZ8aWUY

¹⁶ Перехід України на відновлювану енергетику до 2050 року, Інститут економіки та прогнозування Національної академії наук України

https://ua.boell.org/sites/default/files/perehid_ukraini_na_vidnovlyuvanu_energetiku_do_2050_roku.pdf

¹⁷ World Nuclear Industry Status Report, 2017

<https://www.worldnuclearreport.org/IMG/pdf/20170912wnisr2017-en-lr.pdf>

¹⁸ Carbon Tracker, 2018 https://www.carbontracker.org/wp-content/uploads/2018/12/CTI_Powering_Down_Coal_Report_Nov_2018_4-4.pdf

¹⁹ Огляд розвитку сектору ВДЕ за 2-ий квартал 2019 року, НКРЕКП

<https://www.slideshare.net/NKREKP/2019-152188845>

²⁰ Держенергоефективності, 2017 рік

<https://saee.gov.ua/sites/default/files/2016-2017.pdf>

показники не відповідають зобов'язанням України перед Енергетичним Співтовариством щодо збільшення частки енергії з відновлюваних джерел у кінцевому споживанні до 11 % до 2020 року.

З 2020 року почне діяти аукціонна система підтримки ВДЕ, процедуру організації та проведення якої наразі розробляє Міністерство енергетики та охорони довкілля. До кінця року Міністерство має **забезпечити проведення пілотного аукціону з розподілу квоти підтримки, НКРЕКП - розробити необхідні нормативно-правові акти, а КМУ та профільні Міністерства - прийняти необхідні постанови та накази для забезпечення функціонування системи.** Важливо, щоб остаточні версії нормативно-правових актів були прийняті із проведенням консультацій із громадськістю, а нова система забезпечила сталість розвитку сектору та виконання вимог Енергетичного Співтовариства щодо приросту частки потужностей з використанням відновлюваних джерел енергії в Україні.

Що може зробити Верховна Рада:

- У Бюджеті на 2020 рік збільшити кошти на державну програму “Теплі кредити” (оптимально 2,2 млрд грн. замість 0,4 млрд грн., закладених у бюджеті зараз).
- Запровадити програму “Тисяча сонячних муніципальних дахів в Україні”, у рамках якої мають бути виділені кошти на відшкодування вартості встановлення дахових СЕС для муніципальних закладів. Подібна програма функціонувала у Німеччині для шкіл²¹.
- Узгодити чинне законодавство щодо енергокооперативів і можливості для ОСББ встановлювати ВДЕ з підключенням “зеленого тарифу” за спрощеною процедурою.
- Робити публічні заклики виконувати положення Енергетичної Стратегії України-2035 щодо збільшення частки відновлюваної енергетики до 11% у кінцевому енергоспоживанні до 2020 року та щодо збільшення цілі мінімум до 30% до 2030 року.
- Ініціювати у Верховній Раді України парламентські слухання про довгострокове бачення розвитку енергетики в Україні.
- Проводити відкритий процес із включення представників громадськості до всіх ключових процесів, робочих груп щодо ініціювання/перегляду профільного законодавства, обговорень профільних комітетів (Комітет з питань енергетики та житлово-комунальних послуг, Комітет з питань екологічної політики).

Що може зробити Уряд:

- В Енергетичній стратегії України:

²¹ https://feao.org.ua/wp-content/uploads/2017/11/2017-11-14.zarubizhnyy-dosvid-vde-nimechchyny_avstrija.pdf

- а. Забезпечити умови для **виконання цілі в 11% ВДЕ** у кінцевому енергоспоживанні до 2020 року.
 - б. Поставити **ціль мінімум 30% ВДЕ** у кінцевому енергоспоживанні до 2030.
- Розробити й ухвалити **Національний план дій з розвитку відновлюваної енергетики на період до 2030 року**, з переглядом цілей у 2023 році, враховуючи аспекти зміни клімату, відповідно до практики країн ЄС (відповідно до вимог Енергетичного Співтовариства).
- Розробити **довготерміновий сценарій для енергетики без нових вугільних і атомних потужностей** і визначити необхідні темпи розвитку ВДЕ для того, щоб забезпечити потреби в енергоресурсах.
- Заявити про курс на повний **перехід України на відновлювані джерела енергії** до 2050 року.

АТОМНА ЕНЕРГЕТИКА

Контакти в Екодії:

Олександра Заїка

o.zaika@ecoact.org.ua

НАЕК ДП “Енергоатом” планує відновити будівництво двох додаткових енергоблоків Хмельницької атомної електростанції (ХАЕС) на базі будівельних конструкцій 1980-х рр. і з використанням застарілої реакторної установки виробництва компанії, що підконтрольна Російській федерації. У липні 2018 року Кабінетом Міністрів України (КМУ) було затверджено кориговане техніко-економічне обґрунтування цього проекту (Розпорядження КМУ від 26.07.2018 року № 579-р).

Проблеми

1. **Безпекові ризики.** За висновками міжнародних і українських експертів проект добудови енергоблоків № 3, 4 Хмельницької АЕС містить ряд недоліків, серед них:
 - Невідповідність обраної реакторної установки (ВВЕР-1000/В-320) **сучасним стандартам безпеки.**
 - Неповна відповідність **сучасним принципам проектування АЕС.**
 - Недостатній захист від **терористичних атак** і диверсій.
 - Недооцінені **ризики зовнішніх екстремальних подій** тощо.
2. **Невідповідність національним інтересам.** Постачальником реакторної установки ДП НАЕК “Енергоатомом” 2016 року обрала компанію Skoda JS a.s., власником якої є **російська компанія ОМЗ**, яка перебуває під санкціями РНБО (Додаток 2, № 696 списку) та під американськими економічними санкціями. Це створює ризики для національної безпеки та суперечить національним інтересам України.
3. **Необґрунтованість екологічної прийнятності.** Звіт з оцінки впливу на довкілля (ОВД) будівництва енергоблоків № 3, 4 Хмельницької атомної станції, винесений на громадське обговорення у січні 2019, не містить усієї необхідної, повної й актуальної інформації, та **не обґрунтовує допустимість впливу на довкілля діяльності** зі спорудження та роботи цих енергоблоків.

Що може зробити Міністерство енергетики та захисту довкілля:

- **Відмовити у видачі Висновку з ОВД** через необґрунтованість звіту з ОВД та відсутність актуальних і сучасних досліджень, що дозволили б оцінити прийнятність впливу на довкілля запланованого будівництва та подальшої експлуатації енергоблоків № 3 та 4 на ХАЕС;
- **Не погоджувати проекти рішень Кабінету Міністрів України (КМУ)**, у тому числі, проекти законів, що стосуються добудови блоків № 3 та 4 на Хмельницькій АЕС.

Що може зробити Кабінет Міністрів України та Верховна Рада України:

- Не погоджувати проект закону *“Про розміщення, проектування та будівництво енергоблоків № 3, 4 Хмельницької атомної електростанції”* або інші закони, що передбачають спорудження енергоблоків ХАЕС на основі затвердженого Кабміном коригованого ТЕО проекту (Розпорядження КМУ від 26.07.2018 року № 579-р).

У серпні 2019 року громадські природоохоронні організації звернулися до Міністерства екології та природних ресурсів України із закликом не видавати Висновок з ОВД і не погоджувати проекти рішень КМУ. Із повним текстом звернення можна ознайомитися: <https://ecoaction.org.ua/minpryrody-ne-maie-nadavaty-vysnovok-kh34.html>.

ВУГІЛЬНА ПРОМИСЛОВІСТЬ І ТРАНСФОРМАЦІЯ ВУГІЛЬНИХ РЕГІОНІВ

Контакти в Екодії:

Костянтин Криницький

krynytskyi@ecoact.org.ua

Повільна трансформація української вугільної галузі без належного державного планування триває вже останні 30 років.

Відповідно до інформації, наданій Міненерговугілля, загальний видобуток вугілля зменшився з 164 млн т у 1990 році до 33 млн т у 2018 році^{22,23}. Кількість працівників, задіяних у галузі за період 1991-2013 років, зменшилась із майже 1 млн осіб до 120 тисяч²⁴. Тенденція **скорочення робочих місць** зберігається і сьогодні, на що значно вплинув початок війни на території Донецької та Луганської областей. Станом на 2018 рік на державних шахтах працює приблизно 42 тисячі людей (відповідь Міненерговугілля на офіційний запит ГО “Екодія”, 2018).

За інформацією Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, з 2004 року в Україні було ліквідовано 68 державних гірничих підприємств, **19 державних шахт ліквідуються або перебувають у стадії підготовки до ліквідації** (відповідь Міненерговугілля на офіційний запит ГО “Екодія”, 2018).

В Україні 29 із 33 державних шахт взагалі не приносять прибутку²⁵. Національна вугільна галузь **повністю залежить від щорічних багатомільярдних державних дотацій з бюджету**.

У 2013 році на реструктуризацію вугільної промисловості та покриття собівартості вугілля Україна витрачала майже **14 млрд грн із держбюджету**²⁶. Через окупацію частин Луганської та Донецької областей витрати зменшилися до 3 млрд грн у 2019 році²⁷. Для порівняння, це на один мільярд більше, ніж на підтримку енергоефективних заходів для населення всієї країни.

²² Міжнародне енергетичне агентство

<https://www.iea.org/statistics/?country=UKRAINE&year=2016&category=Coal&indicator=CoalProdByType&mode=chart&dataTable=COALANDPEAT>

²³ Міністерство енергетики та вугільної промисловості, 2019

http://mpe.kmu.gov.ua/minugol/control/uk/publish/article?art_id=245340530&cat_id=35081

²⁴ Державна служба статистики України

http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/sze.htm

²⁵ Кабінет Міністрів України, 2018 <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/glava-uryadu-na-shahtah-maye-buti-shum-virobnictva-ne-stuk-kasok-cherez-borgi-po-zarplat>

²⁶ Закон України "Про Державний бюджет України на 2013 рік" від 06.12.2012 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5515-17>

²⁷ Закон України "Про Державний бюджет України на 2019 рік" від 23.11.2018 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2629-viii>

У той самий час у 2014-2016 роках Міністерство енергетики та вугільної промисловості України **не забезпечило законного, ефективного та результативного використання коштів державного бюджету, передбачених на реструктуризацію вугільної промисловості**²⁸.

Енергетична стратегія України до 2035 року передбачає закриття всіх збиткових державних підприємств галузі до 2025 року²⁹. Щодо кожного об'єкта слід прийняти **План пом'якшення соціальних і екологічних наслідків**. Проте ні конкретних планів, ні навіть чітких переліків підприємств, яких спіткає така доля, станом на 2019 досі не існує (Відповіді Міненерговугілля на офіційні запити ГО "Екодія", 2019).

Проблеми

- Відсутність чітких **дат закриття** вугледобувних підприємств.
- Відсутність розроблених і прийнятих **програм соціально-економічної підтримки шахтарських регіонів**, де планується закриття вугледобувних підприємств.
- **Нецільове використання грошей Держбюджету**, виділених на реструктуризацію вугільної галузі та закриття шахт.

Що може зробити Верховна Рада:

- Вимагати **недопущення прийняття положень щодо дотацій для вугільної галузі у Держбюджеті-2020** та відмовитися голосувати за нього без виконання даної вимоги.
- Публічно закликати **виконати положення Енергетичної стратегії 2035** (складання переліків шахт, встановлення чітких дат ліквідації, прийняття програми соціально-економічної підтримки шахтарських регіонів).
- **Контролювати використання коштів Держбюджету** (як через безпосередньо Парламент, так і через Рахункову палату).

Що може зробити Уряд:

- Визначити **переліки перспективних і неперспективних шахт**, що підлягають ліквідації³⁰. Відповідальний: *Міненергодовкілля*.
- Встановити **план ліквідації неприбуткових вугільних підприємств** із чіткими датами їх закриття. Відповідальний: *Міненергодовкілля*.
- Розробити та прийняти **програму соціально-економічної підтримки шахтарських регіонів**, де планується закриття вугледобувних підприємств (п. 142 Плану заходів

²⁸ Рішення Рахункової палати від 16 травня 2017 року
<https://rp.gov.ua/Collegium/Collegium2017/?id=448>

²⁹ Розпорядження Кабінету Міністрів України від 18 серпня 2017 р. № 605-р
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/605-2017-%D1%80>

³⁰ п. 134 Плану заходів до 2020 Енергостратегії 2035 <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-planu-zahodiv-z-realizaciyi-etapu-reformuvannya-energetichnogo-sektoru-do-2020-roku-energetichnogi-strategiyi-ukrayini-na-period-do-2035-roku-bezpeka-energoefektivnist-konkurentospromozhnist>

до 2020 Енергостратегії 2035)²¹. Відповідальні: *Мінрегіон, Міненергодовкілля, Мінекономіки, Мінфін, Мінсоцполітики, Антимонопольний комітет.*

ЗЕМЕЛЬНА РЕФОРМА Й ЕКОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Контакти в Екодії:

Михайло Амосов

am@ecoact.org.ua

Незалежно від того, буде запроваджений ринок продажу сільськогосподарських земель в Україні чи ні, **масштабна концентрація земель відбувається вже зараз.**

Це відбувається через укладання довгострокових договорів оренди (напр., емфітевзис) чи придбання корпоративних прав агрокомпаній, які орендують сільськогосподарські землі після отримання дозволу від Антимонопольного комітету України (АМКУ) компаніям як з іноземним капіталом, так і з українським.

Тому виникає необхідність обмеження розміру земель, які знаходяться у користуванні орендарів, та контролю за характером землекористування незалежно від того, йдеться про власність на землю чи про її оренду.

Відповідно, незалежно від того, скасують чи продовжать мораторій, якнайшвидше мають бути прийняті **обмеження на продаж земель сільськогосподарського призначення:**

- на площу земель, яку можна придбати **за одну транзакцію;**
- на площу земель **у власності однієї фізичної чи юридичної особи** у межах адміністративної одиниці;
- **заборона зміни цільового призначення земель** впродовж 3-х років і зобов'язання дотримуватися агроекологічного підходу у землекористуванні.

Також *Антимонопольний комітет України* має **переглянути свою політику розгляду звернень** щодо видачі юридичним особам дозволів на придбання чи поглинання компаній, які мають у власності чи оренді значні площі сільськогосподарських земель.